

Nr 275.

Av herr **Hallén**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt skoldistrikt av statsbidrag för uppförande av folkskolebyggnader.

Förlidet år fattade riksdagen ett synnerligen viktigt beslut angående utredning av frågan om effektiva åtgärder för upphjälpande av landsbygdens folkskoleväsen. Det torde vara en enhällig mening om att dylika åtgärder äro synnerligen av nöden.

Men i och med den starkt ökade maktbefogenhet i fråga om åtgärder för skolväsendets reformering, som numera är lagd i folkskolinspektörernas och folkskolöverstyrelsens händer, så kommer också frågan om möjligheterna till denna fortskridande skolförbättring i ett egendomligt läge. Ty å ena sidan hava folkskolinspektörerna att i överensstämmelse med sina reglementen påyrka avskaffande snarast möjligt av icke blott de flyttande folkskolorna (litt. G), utan ock de fasta halvtidsläsande folkskolorna (litt. C och F). Men å andra sidan pålagges genom dessa krav en mängd av landets kommuner synnerligen ökade ekonomiska bördor, som dels bliva för många skoldistrikt hart när olidliga, dels för andra innebära, att andra lika viktiga kommuna angelägenheter bli mindre väl tillgodosedda. Visserligen gäller detta icke anställandet av lärarkrafter, då ju till lärarkårens avlöning skoldistriktens bidrag blott utgår med 10 % av grundlönen. Men de nybyggnader, som i regeln bli en följd av övergången från halvtidsläsande till heltidsläsande skolor, bli för många skoldistrikt synnerligen betungande. Jag tillåter mig att hänvisa till här nedan anförda tablå över församlingarnas ekonomiska och andra förhållanden i norra Dalslands och vä: Värmlands inspektionsdistrikt inom Karlstads stift.

Distriktens namn	Antal be- villnings- kronor	Utdebit. för år 1917		Beslutade lån för skolhus byggnader	Ungefärliga kostnader för skolväsendets tidsenliga ordnande	Storl. å upp- tagna lån för andra ändamål	Helvidisande skolor	Halvidisande skolor
		A. för skolan	B. för kyrkan o. den bor- gerliga kom- munen					
<i>V:a Värmland:</i>								
Arvika stad.....	34,000	1: 50	4: 50	140,000		500,000	100 %	
» landsförsamling	10,900	2: 35	2: 65	60,000	90,000	25,000	50 %	50 %
Älgå	1,800	3: 52	5: 48		60,000	41,682		100 %
Gunnarskog	3,600	3: 20	5: 80	40,000	100,000	80,000		100 %
Bogen	653	1: —	6: 50		40,000			100 %
Köla	2,767	4: 40	5: 60	75,000	25,000	35,000	59,3 %	40,8 %
Järnskog	4,150	2: 60	3: 60	40,000	70,000	100,000	61,8 %	38,2 %
Skillingmark	1,787	1: 58	2: 90	10,000	10,000	50,000		100 %
Eda	15,400	3: 20	4: —	80,000	80,000	80,000	53,6 %	46,4 %
Brunskog	6,377	3: 50	7: 80	25,000	75,000	40,000		100 %
Mangskog	996	5: 70	3: 30	7,205	35,000	4,550		100 %
Boda	1,595	2: 61	7: 27		25,000	20,000		100 %
Gillberga	3,991	2: 12	2: 38	15,000	60,000	15,923		100 %
Långserud	2,613	4: —	6: 25	5,000	65,000	75,000	23,1 %	76,9 %
Kila.....	1,383	3: 50	5: 40	35,000	50,000			100 %
Tveta	890	3: 31	4: 57	2,750	55,000			100 %
Svanskog	1,401	3: —	8: —	5,000	70,000	65,000		100 %
Stavnäs	3,453	2: —	7: 60		75,000		15,5 %	84,5 %
Värmskog	970	2: 20	8: 45		60,000			100 %
Högerud	703	5: 80	4: 20		55,000			100 %
Glava	10,742	1: 62	5: 60	18,500	150,000	70,000		100 %
Holmedal		6: —	6: 60		60,000			100 %
Karlanda.....	1,670	7: —	5: 80	12,000	60,000	50,000		100 %
Töcksmark	2,300	2: —	3: —	2,700	30,000			100 %
Östervallskog	1,400	3: 20	2: 50		45,000	35,000		100 %
V:a Fogelvik		3: 50	7: 50		40,000			100 %
Blomskog	1,497	1: 93		4,400	45,000	75,000		100 %
Trankil	2,489	3: —	3: 44	5,600	35,000		57,6 %	42,4 %
Silbodal	3,503	0: 70	8: 50		40,000	200,000	20 %	80 %
Sillerud	3,289	3: 40	9: 60	5,000	40,000	285,000		100 %

Distriktens namn	Antal be- villnings- kronor	Utdebit. för år 1917		Beslutade lån för skolhus- byggnader	Ungefärliga kostnader för skolväsendets tidsenliga ordnande	Storl. å upp- tagna lån för andra ändamål	Helutslä- sande skolor	Halvutslä- sande skolor
		A. för skolan	B. för kyrkan o. den bor- gerliga kom- munen					
<i>Dalsland:</i>								
Torrskog	1,962	2: 45	6: —		60,000	10,000	57,9 %	42,1 %
Värvik	1,379	4: 15	6: 65	50,000	100,000	20,000		100 %
Steneby	22,164	1: 52	3: 94	133,680	65,000	64,274	21 %	79 %
Ödsköld	709	3: 10	3: 80	11,000	25,000			100 %
Tisselskog	945	6: —	7: 70	10,600	15,000			100 %
Bäcke	1,735	2: 70	5: 10	19,577	20,000	2,000		100 %
Ärtemark								
Edsleskog	789	4: —	4: 70	4,500	25,000	20,000		100 %
Mo					20,000			100 %
Fröskog	2,193	3: —	3: 20	10,000	4,000	4,000	64 %	36 %
Laxarby	11,031	2: 50	3: —	19,250	35,000	14,600	30 %	70 %
Tösse-Tydje		3: 40	7: —	8,490	150,000	18,000		100 %
Ånimskog								100 %
Åmål							99,8 %	0,2 %
Åmåls landsförs.								100 %
Ör	1,827	2: 60	4: 55	40,000	70,000			100 %
Holm	3,498	1: 40	4: 75	18,000	50,000	12,945	32 %	68 %
Dalskog	1,069	2: 70	7: 55	10,000	35,000			100 %
Skållerud	10,066	0: 80	4: 20	3,556	30,000	80,579		100 %
Gunnarsnäs	841	1: 60	6: 50		25,000			100 %
Jern	500	2: 10	5: 45		15,000			100 %
Bolstad	1,675	3: —	5: 80		25,000	2,900	42 %	58 %
Grinstad	967	3: 41	6: 71	30,000	45,000		0,8 %	99,2 %
Gestad	1,030	8: 60	8: 60		30,000	2,500	0,9 %	99,1 %
Erikstad	679	1: 10	9: 30	7,200	32,000	2,800	96 %	4 %
Frändefors					65,000			100 %
Brälända	3,000	3: 50	7: 50	15,000	40,000		39 %	61 %
Sundals-Ryr	956	2: —	10: 25		45,000	26,000	25 %	75 %
Mellerud	5,103	1: 25	4: 75	6,000		3,000	100 %	
Högsäter	1,450	3: —	12: —		65,000	25,000		100 %
Järbo	613	4: —	7: 50	5,000	30,000	10,000		100 %
Rennelända	544	5: —	8: 50	13,200	20,000			100 %

Distriktens namn	Antal be- villnings- kronor	Utdebit för år 1917		Beslutade lån för skolhus- byggnader	Ungefärliga kostnader för skolväsendets tidsenliga ordnande	Storl. å upp- tagna lån för andra ändamål	Helutläsande skolor	Halvutläsande skolor
		A. för skolan	B. för kyrkan o. den bor- gerliga kom- munen					
Lerdal	392	7:—	8:—	5,833	20,000			100 %
Råggård	334	3:—	10:—		35,000			100 %
Dals-Ed	3,985	2:33	5:98	23,527	47,000	67,000		100 %
Nössemark	1,134	3:—	5:50		50,000	2,371		100 %
Håbol	844	4:70	7:30	5,000	40,000			100 %
Töftedal	2,323	3:72	3:25	1,337	45,000			100 %
Färgelanda	6,018	2:—	4:20		100,000	67,485	13 %	87 %
Ödeborg	5,948	1:20	3:80	20,000	100,000	156,868	17 %	83 %
Bölanda	809	3:30	11:46		50,000			100 %
Gesäter	270	7:70	9:—		20,000			100 %
Torp	741	3:—	5:40	12,000	50,000	66,000	0,6 %	99,4 %
Valbo-Ryr	616	3:—	11:—		30,000	18,000		100 %

Såsom av denna tablå tydligt framgår, synes det särskilt för Dalsland ligga utom möjligheternas gräns för en mängd församlingar att bringa sitt skolväsen i det skick, som statsmakterna önska. Ett sådant skoldistrikt som t. ex. Vårvik har för närvarande endast så kallade F-skolor. Endast under 4 månader under året erhålla barnen någon undervisning. Kommunen räknar omkring 1,100 invånare och äger blott 1,379 bevillningskronor. Industri finnes i blott ringa omfattning, så att någon nämnvärd ökning av antalet bevillningskronor är ej att emotse. Socknen har ett isolerat läge och saknar kommunikationer och måste för att en järnvägsstation å den påbörjade järnvägen Mellerud—Arvika skulle förläggas inom dess gränser anslå 20,000 kronor till teckning av aktier i företaget, vilka medel anskaffades på lånevägen. Kommunalskatten är redan uppe i 10 kronor 80 öre pr bevillningskrona. Genom resolution av Kungl. Maj:t är församlingen ålagd att omedelbart låta uppföra erforderliga lärarbostäder och skolhus i enlighet med skolformen litt. E. Ett lån å 50,000 kronor har redan upptagits, men som synes i tablå å tabellen över »ungefärliga kostnader för skolväsendets tidsenliga ordnande», vilka uppgifter lämnats mig av vederbörande folkskolinspektör, erfordras ytterligare 100,000 kronor för nämnda ändamål. Församlingen skulle under sådana förhållanden

få att amortera en skuld å 170,000 kronor, vilket skulle kräva en utdebitering av mellan 10- och 11,000 kronor pr år. Även om genom iakttagande av största möjliga sparsamhet och anstånd med vissa byggen kunde vinnas, blir kommunens skuldbörda åtminstone minst 120,000 kronor. Enbart ränta och amortering av ett dylikt belopp går till så pass höga summor, att, om kommunen skall i vanlig omfattning tillgodose sina övriga behov, finnes ingen utsikt att inom en överskådlig framtid få någon lindring i det hårda skattetrycket.

I en annan kommun, Tösse-Tydje, äro förhållandena om möjligt ännu sämre. Kommunalskatten är uppe i 10 kronor 90 öre pr bevillningskrona. Trots att utdebiteringen till skolväsendet är 3:40 kronor finns icke ett enda barn inom kommunen, som åtnjuter mer än 4 månaders undervisning om året. Kommunen har redan upplånat 26,490 kronor och anses nu behöva anskaffa ytterligare 150,000 kronor. Dess ekonomiska framtid ter sig lika mörk och hopplös som Värviks.

En blick på sådana kommuner som Järbo, Högsäter, Rennelanda och Lerdal med deras obetydliga ekonomiska resurser och bedrövligt höga skatter och i förhållande härtill kännbara blivande lån, visar tydligt, att sådana kommuner endast med stora svårigheter kunna förmås att genomföra den reformering av sitt skolväsende, som är av behovet påkallad. Funnes en liknande tablå att tillgå för t. ex. hela Älvsborgs och Skaraborgs län m. fl., skulle den blott ytterligare bekräfta såväl kommunernas vanvårdade skolväsen som deras ekonomiska misär.

Nu kan visserligen invändas, att det höga kommunala skattetrycket i dylika socknar oftast har sin grund i jordbrukets låga upptaxering och att de nya skatteformer, som kommunalskattekommitterade framlagt, öppna nya möjligheter för dylika församlingar att kunna väsentligt sänka sina skatter. Men för en stor del av våra landskommuner inverkar denna möjlighet ytterst litet. Det gäller ofta kommuner, där det isolerade läget, bristen på kommunikationer, jordens sämre beskaffenhet, bristen på tidsenliga arbetsmetoder o. d. håller egendomsvärdet nere på en ganska låg nivå och där ofta egendomarnas och fastigheternas litenhet omöjliggöra en progression i beskattningen.

Man måste därför helt säkert utgå från, att ett flertal kommuner i vårt land allt framgent komma att befinna sig i ett mycket tryckt ekonomiskt läge. De nya beskattningsmöjligheter, som förväntas genom kommunalskattekommitténs förslag, neutraliseras i många fall genom den allmänna höjning av utgifterna, som alla de kommuner få vidkännas, vilka ej ha några krigskonjunkturvinster att räkna sig till godo.

En åtgärd i skatteutjämnande syfte vore därför, att staten i stegrad omfattning lämnade bidrag till bl. a. folkskoleväsendet. Jag tänker därvid på de stora utgifter, som äro förenade med byggande av folkskolehus och lärarbostäder. Till dessas uppförande borde under vissa förutsättningar statsbidrag kunna erhållas. En blivande utredning av denna fråga borde då omfatta de villkor, under vilka ett dylikt hjälpande ingripande från statens sida borde ifrågakomma. Det höga skattetrycket i en kommun finge ej enbart vara avgörande, enär orsaken till den höga skatten ju stundom kunde vara fullt självförvållad, t. ex. på grund av för låg taxering, kommunala affärsföretag o. d.

Men å andra sidan bör det ej vara ogörligt att utfinna normer för ett dylikt understöd från statens sida. Där t. ex. utgifterna till fattigvård och skolväsen nått en viss höjd och där en avsevärd skuldsättning kan uppvisas vara eller bliva en oundgänglig följd av ett tidsenligt ordnande av skolväsendet bör för de om- och nybyggnader, som krävas, statsbidrag kunna erhållas. Även kan därvid tänkas, att vederbörande folkskolinspektör, länsstyrelse eller annan med kommunen och dess ekonomi förtrogen myndighet bör ha givit sin tillstyrkan.

Förutom den ytterst effektiva och storartade hjälp, som arbetet på skolväsendets tidsenliga ordnande härigenom erhöle, skulle även vinnas, att kommunernas växande skuldsättning något hejdades, varigenom förhindrades det privata bankkapitalets ytterligare makt och inflytande.

Ej heller skulle staten genom en dylik bidragsskyldighet, som endast under vissa förutsättningar skulle ifrågakomma, bliva i nämnvärd grad betungad, enär det i viss mening skulle gälla s. k. »engångskostnader», d. v. s. av skolväsendets omläggning föranledda nybyggnader. Reparations- och underhållsskyldigheten borde alltjämt bestridas av kommunen.

För närvarande pågår en utredning i anledning av den riksdagsskrivelse, som i denna motions början omnämnes. Uteslutet är icke, att även det här uttalade önskemålet där blir upptaget till prövning. Men ett direkt uttalande från riksdagens sida av önskvärdheten av att denna sak underkastas en ingående prövning har ännu icke förelegat. Men då så sker, kan arbetet med desto större fog inrikta sig på att undersöka möjligheterna av ett sådant ingripande från statens sida, som här skisserats.

På grund av vad här sålunda anförts får jag därför föreslå,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att i samband med den utredning angående ett tidsenligt ordnande av skolväsendet, som nu igångsatts,

även måtte utredas, huruvida och under vilka förutsättningar skoldistrikt må kunna erhålla rätt till statsbidrag för uppförande av folkskolebyggnader, samt att för riksdagen måtte snarast möjligt framläggas de förslag, var till en sådan utredning kan föranleda.

Stockholm den 5 februari 1918.

Harald Hallén.
